

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

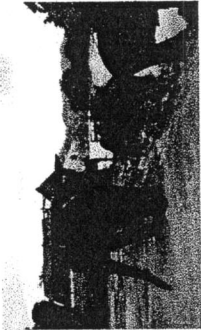
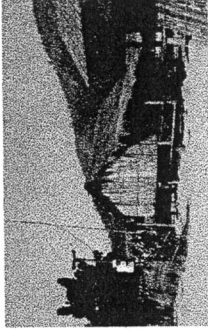
งานวิจัยนี้สามารถสรุปผลวิจัยจากคำถามในงานวิจัยนี้คือการดำรงอยู่และวิถีชีวิตตลอดจนวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชนเผ่าในชุมชนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำตลอดจนสภาพแวดล้อมอย่างไร โดยมีผลการวิจัยดังนี้คือ

5.1 สรุปความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

5.1.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับแม่น้ำ

องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและแม่น้ำ พบว่ามีความสัมพันธ์กันในหลายๆด้าน โดยในแต่ละชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ เพราะแม่น้ำมักเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพ เนื่องจากในชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม การทำไร่ ทำนา มีการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีทั้งไว้ใช้งาน เป็นอาหารและเช่นสังเวย ตลอดจนมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ เช่นประเพณีสงกรานต์ และเพื่อการประกอบพิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่างๆ เช่นพบว่าชนเผ่าลาหู่ในหมู่บ้านจะมีพิธีกรรม เกี่ยวกับสายน้ำ เช่นประเพณีกินวอ เป็นต้น

ตารางที่ 5.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับแม่น้ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับแม่น้ำ				
องค์ประกอบและความสัมพันธ์				
ชุมชน	กลุ่มชาติพันธุ์	สภาพแวดล้อม	วิถีชีวิต	คติความเชื่อ
บ้านรวมมิตร 	ประกอบด้วย กะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ อาข่า ลาหู่ สิบอ ไทลื้อและคน พื้นเมือง โดยประชากร ส่วนใหญ่เป็นชาว กะเหรี่ยง	เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว มีปาง ช้างสำหรับนักท่องเที่ยว เที่ยวบริเวณโดยรอบหมู่บ้าน บ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นมี ถนนสายหลักตัดผ่าน หมู่บ้าน และมีแม่น้ำกไหล ผ่าน	ชุมชนกะเหรี่ยงรวมมิตรมี ความสัมพันธ์กับแม่น้ำมาก ทั้งจากการคมนาคม การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ สำคัญ และการใช้การ ดำรงชีพ การทำนา ทำไร่	-เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของ แม่น้ำ ลำธาร - เชื่อในแม่น้ำนางที่ คุ่มครองเรือในการ เดินทางคมนาคมทางน้ำ
บ้านจะเคือ 	ประชากรส่วนใหญ่และ เกือบทั้งหมดของ หมู่บ้านเป็นชาวล่าหู่ หรือมูเซอ	ชุมชนเป็นลักษณะเป็นป่า เขาล้อมรอบหมู่บ้าน มี แม่น้ำไหลผ่าน ถนนเป็นดิน ดูกรัง พื้นที่ทำไร่ ทำนาจะ เป็นลักษณะขั้นบันได โดยมี พื้นที่ทำสวนจะอยู่บริเวณ รอบหมู่บ้าน เน้นเขา สันเขา และตามหัวและแม่น้ำสาย รอง	ชุมชนยังชีพด้วยการเป็น จัปปลาในแม่น้ำ นอกเหนือจาก ปศุสัตว์ และข้าวโพด เพื่อการ บริโภคในครัวเรือน	-เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของ แม่น้ำ ลำธาร
				พิธีกรรมก่อทราย

ตารางที่ 5.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับแม่น้ำ (ต่อ)

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับแม่น้ำ				
ชุมชน	กลุ่มชาติพันธุ์	สภาพแวดล้อม	องค์ประกอบและความสัมพันธ์	
			วิถีชีวิต	คติความเชื่อ
บ้านแม่สลัก	ประชากรประกอบไปด้วยชาวอาข่า, ลาหู่, จีนและ เย้า	มีลักษณะเป็นป่าเขา มีถนนสายหลักตัดผ่านหมู่บ้าน และมีแม่น้ำกกไหลผ่านบริเวณหมู่บ้านมีไร่ นา สวนที่ชาวบ้านเพาะปลูก สภาพโดยทั่วไปมีความอุดมสมบูรณ์	การดำรงชีวิตส่วนใหญ่คือการทำไร่ ทำนา ทำสวน หาของป่า และจับปลาในแม่น้ำ	เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำ ลำธาร
				ประเพณี-พิธีกรรม
				ประเพณีลอยกระทง พิธีสงฆ์เมื่อดำเนินการ (ชาวอาข่า)

5.1.2 ด้านสภาพกายภาพของชุมชน

ผังหมู่บ้านและระบบนิเวศของชุมชน

จากนโยบายในการพัฒนาชาวเขา ขจัดภัย บำรุงพัฒนา (2538) รัฐบาลได้มุ่งเน้นแก้ปัญหาในระยะแรกในการพัฒนาสงเคราะห์ชาวเขา ทั้งการวางนโยบาย และดำเนินโครงการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายและจัดที่ดินทำกินให้แก่ชาวเขา เพื่อทำการเพาะปลูก ส่งเสริมการเกษตรแบบถาวรเพื่อหยุดยั้งการทำไร่เลื่อนลอย ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในดารดำรงชีพ แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่ของชุมชนต่างๆ ส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่บุกรุก ที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ตลอดจนการขยายตัวของชุมชนบางแห่งยังคงเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดการดำเนินการที่เหมาะสม การจัดวางผังชุมชนแต่เดิมเกิดจากความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ เช่นตำแหน่งการปลูกเรือน หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากการเล็งทายตามความเชื่อ ทำให้การจัดวางตำแหน่งของสถานที่ต่างๆเป็นไปตามลักษณะเฉพาะถิ่นตามชนเผ่า

เรือนพื้นถิ่น

ด้านของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของชนเผ่าต่างๆ จะพบว่าแต่เดิม (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ุ ,2537 : 43) อิทธิพลของสภาพแวดล้อมของป่าเขามีผลต่อรูปแบบของการก่อสร้าง โดยนำวัสดุที่ใกล้ตัวมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงอยู่เท่าที่จำเป็น แสดงถึงความประหยัดและเรียบง่าย และรูปทรงที่มีสัดส่วนสวยงาม สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยทางวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันจากการศึกษาในชุมชนทั้ง 3 แห่ง จะเริ่มมองเห็นความเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน เช่นเรื่องการใช้วัสดุท้องถิ่นไปเป็นวัสดุสมัยใหม่มากขึ้น จนบ้านเรือนบางแห่งไม่สามารถหารูปแบบเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมได้ สาเหตุหนึ่งมาจากการขาดแคลนวัสดุก่อสร้างจากธรรมชาติ เพราะการลดจำนวนลงของต้นไม้ใหญ่ในป่า ตลอดจนการต้องการความสะดวกสบาย และต้องการยกระดับชีวิตให้ดีขึ้นและทันสมัยตามอย่างคนในเมืองมากขึ้น

5.1.3 ด้านวิถีชีวิต คติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

ในปัจจุบันพบว่าวิถีชีวิตในด้านต่างเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน เช่นในชุมชนบ้านรวมมิตร เช่นการทำไร่ของชนเผ่ากะเหรี่ยงแต่เดิมเริ่มเลื่อนหาย จากอดีตที่ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ได้ยึดอาชีพทำนา ทำสวนเลี้ยงช้างเพื่อการเกษตร ก็ปรับเปลี่ยนไปสู่การท่องเที่ยว กลายเป็น

อาชีพใหม่ เช่นการบริการทัวร์ช้าง การเดินป่า และการค้าขาย เข้ามาแทนที่ ตลอดจนปัจจัยด้านกิจกรรมทางการค้ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

หรือในส่วนของพิธีกรรมแบบดั้งเดิม จะหาได้ยากมากขึ้น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา บางอย่างจะไม่ทำกันสำหรับคนในยุคปัจจุบัน จะมีส่วนน้อยมากที่จะให้ความสำคัญตรงจุดนี้ เนื่องจากการทำพิธีแบบดั้งเดิมต้องใช้เวลานาน ในสังคมที่คนปัจจุบันต้องเร่งรีบ จึงมีการย่นระยะเวลา ทำให้ส่วนสำคัญของพิธีได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นแบบใหม่ คือ รวดเร็ว และลดขั้นตอนของบางอย่างไป

การรับเอาวัฒนธรรมเมืองเข้ามา ทำให้รูปแบบของวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จาก วิถีชีวิต การแต่งกาย ทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นเริ่มมีการสูญหายและในส่วนของ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ พบว่างานประเพณีหรือกิจกรรมไม่ได้ถูกจัดขึ้นตามเดิม แต่จะพบเห็นได้ในลักษณะการรวมกลุ่มภายใต้การบริหารจัดการในส่วนของจังหวัด เพื่อวัตถุประสงค์ต่อการท่องเที่ยว โดยกำหนดเป็นปฏิทินสำหรับโปรแกรมการท่องเที่ยวที่แสดงการแต่งกายและวัฒนธรรมชนเผ่า และผลจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่มีการรักษารูปแบบดั้งเดิมที่ชัดเจน ไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมชนเผ่า ขาดข้อมูลข่าวสาร ก็ทำให้ วัฒนธรรม คติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เริ่มสูญหายไปในปัจจุบัน

5.2 ผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์

1. การเพิ่มขึ้นของประชากรและนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการดำเนินการต่างๆ เช่นที่พัก การบุกรุกที่ดิน ทำให้เกิดปัญหาตามมา
2. การใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม เกิดสารพิษและปัญหาต่อระบบนิเวศน์
3. การท่องเที่ยวที่ผ่านลำน้ำกก ก่อให้เกิดผลกระทบกับสภาพชุมชน และธรรมชาติริมฝั่งน้ำ โดยที่นักท่องเที่ยวขาดความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ปัญหาด้านวัฒนธรรม

1. การเปลี่ยนทางสังคม และเศรษฐกิจทำให้เกิดผลกับวิถีชีวิตทั้งทางด้านกายภาพและด้านจิตสำนึก
2. ขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์ที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม มองไม่เห็นคุณค่าอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

แนวทางในการปรับปรุงและอนุรักษ์

การดำเนินงานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ชุมชนตามสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ริมแม่น้ำกก ได้ดำเนินงานตามกรอบแนวคิดในพื้นที่ศึกษาจำนวน 3 ชุมชน ซึ่งทำให้ทราบรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและแม่น้ำตลอดจนสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันไป

ปัจจุบันชุมชนหลายแห่งยังขาดการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ชุมชน เนื่องจากยังพบปัจจัยและปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ทำให้ชุมชนมุ่งสู่การแก้ปัญหาในระดับพื้นฐานของชุมชน เช่น ถนน ระบบสาธารณูปโภค การดำรงชีวิตพื้นฐานต่างๆ

และจากยุทธศาสตร์พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย จากแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี พ.ศ. 2552 – 2555 ยุทธศาสตร์พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย เชียงรายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของล้านนา (Chiang Rai Capital of Lanna) และพัฒนาการท่องเที่ยวเน้นฐานเศรษฐกิจที่ยั่งยืนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และเชิงสุขภาพ ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์ชุมชน ตามรูปแบบลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน โดยขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนและชาติพันธุ์ที่อาศัยในชุมชน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมกับแม่น้ำกก

จากการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ จึงสามารถกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ในระยะสั้นและระยะยาว โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

แนวทางในระยะสั้น

1. จัดตั้งตัวแทนจากชุมชน ดำเนินงานกับหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ เช่น มูลนิธิกระจกเงา องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชน เพื่อดำเนินการด้านการวางแผน และแนวทางการอนุรักษ์
2. ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะในบางกิจกรรมสามารถส่งเสริมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

แนวทางในระยะยาว

1. จัดทำแนวทาง เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อความยั่งยืนของชุมชน
2. สร้างความเข้าใจ และตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง
3. ส่งเสริมผู้คนในชุมชนมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ ดูแลรักษาแต่ขาดความเข้าใจต่อกระบวนการต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้ท้องถิ่น จูงใจให้เห็นความสำคัญ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่น ต้องมีส่วนสำคัญและเป็นผู้ดำเนินการฟื้นฟูเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างเข้าใจ ตลอดจนรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว
4. ในด้านการท่องเที่ยว ต้องส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนเข้าใจในหลักการและแนวคิดในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับท้องถิ่นตลอดจนจัดระเบียบการใช้พื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว

สรุป

การดำเนินงานวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ชุมชน ได้ดำเนินงานตามกรอบแนวคิดในพื้นที่ศึกษาจำนวน 3 ชุมชน ซึ่งทำให้ทราบรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและแม่น้ำตลอดจนสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันไป

ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์ชุมชน โดยเข้าใจลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน โดยขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนและชาติพันธุ์ที่อาศัยในชุมชน โดยให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมกับแม่น้ำกก และสำหรับงานวิจัยเพิ่มเติมครั้งต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชนอื่น ๆ ที่มีความเชื่อมโยงในแง่บริบททางวัฒนธรรมต่อกัน และจากพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป